

Аудит стану охорони праці на промисловому підприємстві

Тема 1. Основні поняття в галузі аудиту охорони праці, їх терміни та визначення.

Питання:

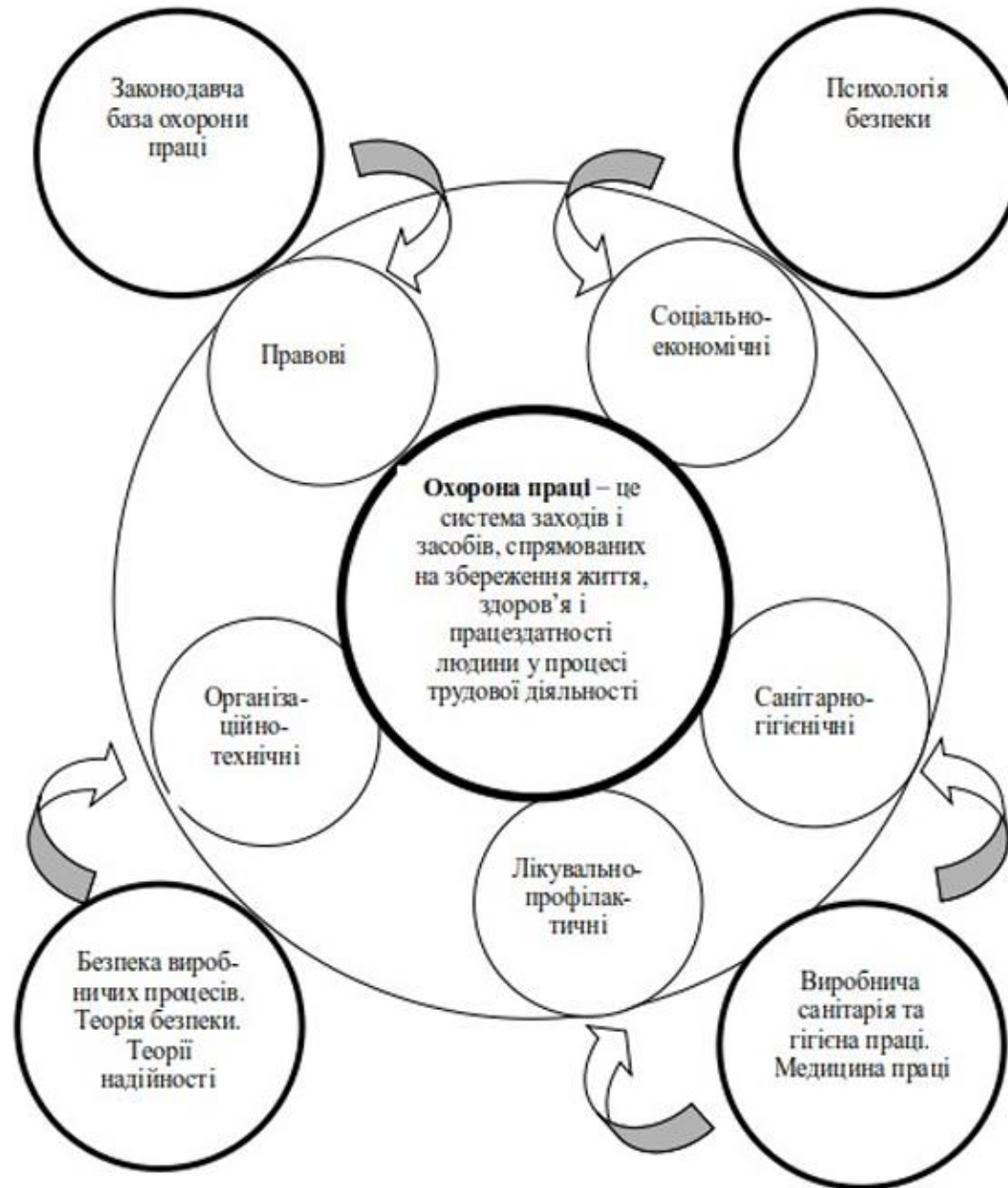
1. Складники охорони праці як системи.
2. Структура наук про безпеку праці.
3. Функціональна структура охорони праці з позицій наукової організації праці.
4. Найважливіші визначення основних понять з охорони праці

1. Складники охорони праці як системи

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності

Відповідно до Закону України «Про охорону праці»
«Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності» (рис.1).

Складники охорони праці як системи

2. Структура наук про безпеку праці

З цього визначення випливає, що **охорона праці** – поняття **інтегральне**, яке включає знання різних напрямів науки і техніки, а саме:

- інженерних наук;
- наук про суспільство;
- гуманітарних наук;
- наук про людину;
- природничих наук.

Структура наук про безпеку праці зображена на рис. 2.

3. Функціональна структура охорони праці з позицій наукової організації праці

В умовах сучасного виробництва комплексний системний підхід і його реалізація на практиці забезпечує створення і функціонування багаторівневої системи управління охороною праці.

Справжній стан безпеки праці у виробничих системах визначається частотою, повторюваністю і вагою небезпечних ситуацій, що виникають у процесі праці, а також часом їх існування і кількістю людей, що підпадають під їх вплив. Тому керівник виробництва повинен уміти вчасно виявити або розпізнати небезпечний і/або шкідливий виробничий фактор і прийняти обґрунтоване рішення для його профілактики, спираючись на досвід і знання, отримані на попередньому етапі виробничої діяльності, а також з огляду на ефективність рішень, що раніше приймалися.

Можна зазначити такі основні напрями вирішення питань охорони праці:

законодавча охорона праці – це сукупність правових норм, що встановлюють систему заходів, безпосередньо спрямованих на забезпечення здорових і безпечних умов праці, які є обов'язковими для всіх підприємств і організацій незалежно від форм власності;

інженерна охорона праці – це комплексна дисципліна, що розробляє способи, методи і засоби забезпечення сприятливих для працюючих умов праці, безпеки, нешкідливості і комфортності при максимальній продуктивності праці;

медичні основи охорони праці – вивчають вплив виробничих факторів на організм працівників і встановлюють допустимі санітарні норми (ГДК, ПДУ, ПДР і ін.) із залученням медичних наук (гігієни праці, професійної патології, промислової токсикології та ін.);

соціально-психологічні аспекти охорони праці – вивчають трудову діяльність людини і продуктивність праці залежно від соціального і психологічного клімату в колективі.

4. Найважливіші визначення основних понять з охорони праці

Розглянемо найважливіші визначення деяких понять з охорони праці.

Здоров'я – стан фізичного та психічного благополуччя людини, в тому числі відсутність хвороб та фізичних вад.

Працездатність – стан людини, при якому сукупність фізичних, ро зумових і емоційних можливостей дозволяє працюючому виконувати кон кретну кількість роботи заданої якості за необхідний проміжок часу.

У житті, а тим більше у процесі трудової діяльності, мають місце певні небезпеки, адже абсолютної безпеки не існує.

Небезпека – потенційне джерело шкоди. Кількісно оцінити рівень наявної небезпеки можна за допомогою ризику.

Ризик – імовірність заподіяння шкоди з урахуванням її тяжкості. На виробництві застосовують таке поняття, як професійний ризик.

Професійний ризик – величина ймовірності порушення (ушкодження) здоров'я з урахуванням тяжкості наслідків у результаті впливу чинників виробничого середовища і трудового процесу.

Виробниче середовище – це сукупність фізичних, хімічних, біологічних, соціальних та інших чинників, що діють на людину під час виконання нею трудових обов'язків.

Виконання трудових обов'язків – трудова діяльність за встановленими нормами, правилами та інструкціями.

Трудовий процес характеризується важкістю та напруженістю праці.

Важкість праці – це характеристика трудового процесу, що відоб ражає переважне навантаження на опорно-руховий апарат і функціональні системи організму (серцево-судинну, дихальну та ін.), що забезпечують його діяльність.

Напруженість праці – це характеристика трудового процесу, що відображає навантаження переважно на центральну нервову систему, органи чуттів, емоційну сферу працівника.

Сукупність чинників виробничого середовища і трудового процесу, які впливають на здоров'я і працездатність людини під час виконання нею трудових обов'язків, визначають умови праці. Останні можуть бути безпечними або небезпечними.

Безпечні умови праці – стан умов праці, за якого вплив на працівника небезпечних і шкідливих виробничих чинників не перевищує гранично допустимих значень.

Гранично допустиме значення виробничого чинника – граничне значення величини шкідливого виробничого чинника, вплив якого на людину в разі його щоденної регламентованої тривалості не призводить до зниження працездатності та захворювання в період трудової діяльності та у наступний період життя, а також не чинить несприятливого впливу на здоров'я нащадків.

Шкідливий виробничий фактор – фактор, вплив якого на працюючого в певних умовах призводить до захворювання або зниження працездатності.

Небезпечний виробничий фактор – фактор, вплив якого на працюючого в певних умовах призводить до травми або іншого раптового різкого погіршення здоров'я.

Безпека виробничого процесу – це властивість процесу зберігати безпечний стан при протіканні в заданих параметрах протягом встановленого часу.

Безпека виробничого устаткування – це властивість обладнання зберігати безпечний стан при виконанні заданих функцій в певних умовах протягом встановленого часу.

Небезпечна зона – це простір, в якому діють небезпечні та шкідливі виробничі фактори.

Робоча зона – простір до 2 метрів висотою, де розташовуються робочі місця постійного та тимчасового перебування працюючого.

Робочі місця постійного перебування – робочі місця, де працючі знаходяться 50 % робочого часу з перервами або 2 години безперервно.

Інженерну охорону праці умовно можна розділити на основні розділи:

Виробнича санітарія – це система організаційних, гігієнічних і санітарно-технічних заходів, спрямованих на запобігання впливу на працюючих шкідливих виробничих факторів.

Техніка безпеки – це система організаційних і технічних заходів, спрямованих на запобігання впливу на працюючих небезпечних виробничих факторів.

Пожежна і вибухова безпека – комплекс організаційних заходів і технічних засобів, спрямованих на виключення можливості виникнення пожеж і вибухів, впливу на людей факторів пожеж і вибухів і на обмеження матеріального збитку від них.

Трудова діяльність людини характеризується умовами праці.

Умови праці – це сукупність факторів виробничого середовища, які впливають на здоров'я і працездатність людини в процесі праці.

До цих факторів відносять:

виробничий мікроклімат (температура, відносна вологість, швидкість руху повітря і інтенсивність теплових випромінювань.);

повітряне середовище, хімічний склад повітря, атмосферний тиск (вміст кисню, азоту, вуглекислого газу, інертних газів і шкідливих речовин – пилу, аерозолів, газоподібних речовин і ін.);

різні виробничі випромінювання, енергетичні поля і коливання (шум, вібрація, електричні і магнітні поля, електростатичне поле, рентгенівське, радіоактивне та ін. випромінювання);

умови зорової роботи (освітленість робочих місць, яскравість і т. п.);

інтенсивність праці (кількість життєвої енергії, витраченої людиною в процесі праці за одиницю часу);

небезпечні фактори виробничого середовища;

соціально-психологічний клімат у колективі.

Дія окремих небезпечних чинників виробничого середовища чи трудового процесу може призвести до **виробничої травми** – порушення ана томічної цілісності організму людини або його функцій унаслідок впливу виробничих чинників.

Виробничі травми класифікують:

- за видом агента, що призвів до травмування,
- механічні, термічні, хімічні, променеві, електричні, комбіновані та ін.;
- за виробничими матеріальними причинами (носіями) травми – рухомі частини обладнання, готова продукція, відходи виробництва та ін.;
- за локалізацією травм – травми очей, голови, рук, ніг, тулуба;
- за ступенем тяжкості ушкоджень – легкі, тяжкі, смертельні;
- за технологічними операціями – фрезерування, свердління, ван тажно-розвантажувальні роботи, перевезення вантажів та ін.

Часто травма є наслідком **нещасного випадку**.

Нещасний випадок на виробництві – раптове погіршення стану здоров'я чи настання смерті працівника під час виконання ним трудових обов'язків унаслідок коротко часного (тривалістю не довше однієї робочої зміни) впливу небезпечного або шкідливого чинника.

Наслідком дії шкідливого виробничого чинника може бути і **професійне захворювання** – патологічний стан людини, обумовлений надмірним напруженням організму або дією шкідливого виробничого чинника під час трудової діяльності.

Розробка і впровадження заходів з охорони праці залежить від організації робіт, виробничого середовища, технологічних процесів, обладнання приміщень відповідно до нормативних документів. Поліпшення умов праці зазвичай вимагає комплексного здійснення всіх зазначених заходів.